

## Tabsiratu'l Edille'de Nübüvvet Konusunda Aklî Deliller

Tolgonay Adilcan kızı\*

### Öz

Maturidî ekolünün en önemli simalarından biri Ebu'l Muin en-Nesefidir. Makalemizde bu zatın kelam sahasında yazmış olduğu Tabsiratu'l Edille adlı eserinde nübüvvet konusundaki aklî deliller hakkında söz edeceğiz. Başka bir deyişle nübüvvetin mümkinat olup, olmadığı hakkında alimlerin görüşleri, akıllı insanın peygamberin nübüvvetin sorgusuz kabul etmesi, aklın yaratılmış ve zayıf olduğunu ve sonunda peygamberin nübüvvetine delalet eden hissî ve aklî delilleri tafsilatlı beyan edeceğiz.

**Anahtar Kelimeler:** Maturidilik, Tabsiratu'l Edille, Akıl, Nübüvvet.

## Mental Proofs of Prophecy in Tabsirat al-Adilla

### Abstract

The headline of the article is mental proofs of prophecy in Tabsirat al-Adilla written by Abu'l Muin an-Nasafi, who was one of the most important persons in the Maturidi School, in the field of Kelam. The article goes on to share about opinions of scholars on the existence or non-existence of prophecy, about accepting the prophecy of Prophets by sane minds, about that mind is created and weak and also about feelings and mental proofs which indicates the existence of the prophecies of the prophets.

**Key Words:** Maturidism, Tabsirat al-Adilla, mind, Nubuvvat.

### 1. Nübüvvet'in Mümkinatlardan Olup Olmaması Hakkında Aklî Deliller

Nübüvvet konusunda insana nübüvvetin lazım olup, olmamasında ya da insanın iyi ve kötülüğü ayırt edip, edememesinde aklın yerini alimler tartışmışlardır.

---

\* Kırgız-Türk Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi, adylzhankyzytolgonai@gmail.com

“Ehli Hulul” diye isimlendirilen bir grup, nübüvvetin imkansız olduğunu söylemiştir. Nedeni ise nübüvvette emir, nehiy, haram ve helal, mükellefiyet vardır. Emir ve nehiy, haram ve helal sadece Allah’a ait olan şeylerdir. Ancak emir ettiğinde kendisine bir fayda olmayan, nehiy ettiği şeyden zarar görmediği halde başkalarını nehiy etmesi bu cimrilik olduğunu söylerler. Buna karşı Nesefî onların “Ehli Hulul” olan ismin itaat kemerin çıkartanlar ve aklın hükümlerine ve aklın nehiy ettiği şeylerden yüz çeviren diyen manada açıklayarak, kendi aklî delilini şöyle der.<sup>205</sup> İlk önce neden nübüvvetin imkansız olduğunu sorar. Onlar ise bu soruya görünen âlemde boş olarak algılanan şey, gayb âleminde de öyle konumdadır diye cevap verirler. Nesefî ise görünen âlemde boş şey yapan tarafından sadır olan her şey gaybte de boş şey olarak sayılır mı? diye sorar. Eğer karşı taraf yok diye cevap verirse, kendi delillerine ters düşmüş olur. Eğer evet diye cevap verirseler, delil getirmelerini sorar. Böylece onların aklî deliline aklî delillerle cevap vererek onların fikirlerin çürütür. Nesefî devamında başka açıklamalar yapmıştır.<sup>206</sup>

Devamında Brahmanlar, Allah insanları emir ve nehiy ile yükümlü kıldı ve amelleri iyi, kötü diye ayırdı. Ancak Allah akli iyi şeylere meyilli ve istekli, kötü şeylere nefret etmeye meyilli olarak yaratmıştır. Sonuç olarak insan aklının hükümlerine göre mükelleftir demekle nübüvvet hacet olmadığını söylerler. Bazen nübüvvetin mümkün olduğunu söylerler. Ardından da nübüvvet ya akla uygun ya da akla zıt olur. Akla zıt olduğu zaman nübüvvet batıldır. Çünkü akıl Allah’ın hüccetidir. Allah’ın hüccetine ise hiçbir şey ters düşmez. Eğer nübüvvet akla uygun olursa, aklın nübüvveti ihtiyacı olmaz. Bundan dolayı nübüvvetin olması mümkün değildir derler. Brahmanlara göre yine bir delil Allah peygamberlerin davetin kabul etmeyen, onları yalana çıkararak ve el kaldıranlara göndermez. Allah peygamber gönderseydi, onu diğer insanlardan üstün kılar, bir insanı diğerlerinden üstün kılmak hikmet değildir derler.<sup>207</sup>

Tabi’yinciler diye isimlendirilen bir grup nübüvvetin akla ters gelmediğini, aksine aklın bilmesi gereken şeyleri bilmekte, nübüvvet

---

<sup>205</sup>En-Nesefî, Ebu’l Muin, Tabsiratu’l Edille fi Usulud-Din, cilt, II. thk. Muhammed Enver İsa, Kahire 2011, s. 660.

<sup>206</sup>Nesefî, Tabsiratu’l Edille, s. 668.

<sup>207</sup>Nesefî, Tabsiratu’l Edille, ss. 660-661.

destekleyici mahiyetinde olduğunu söyler. Devamında aynı grup için nübüvvetin olmaması kesindir. Çünkü nübüvvet delil edildikten sonra fayda verir. Ancak onu delillendirmek imkansızdır. Yalandan peygamberlik davasında bulunan ile gerçekten peygamberlik davasında bulunanın delilleri birbirine ters düşer. Bu iki davayı sadece delil ile ayırt etmek mümkündür. Fakat bunun için delil yoktur. Delil sıradaki işlerden olması mümkün değildir. Eğer delil sıradaki işlerden olsaydı, isteyen herkes kendin peygamber olduğunu iddia ederdi ve sıradaki işleri delil olarak göstere bilirdi. Ancak nübüvvetin delillerinin olağanüstü işlerden olması da mümkün olmayan şeylerdendir.

Eğer Allah peygamber gönderip, o peygamber kendin ispat etmeye kadir değilse, bu durumda peygamber göndermenin hiçbir faydası yoktur. Sonuç olarak Allah'ın faydası olmayan, boş olan ve hikmetsiz olan şeyleri yapmaktan üstündür derler. Tabi'yinciler asanın yılanı dönüşmesi, denizin ikiye ayrılması, ölenlerin dirilmesi gibi tabiattaki olağanüstü işlerin olmasını kabul etmezler.<sup>208</sup> Onun için peygamberlerin kendilerin delillerin tasdik etmek delil getirmesinin imkansız olduklarını açıklamışlar.

Tabi'yincilerden bazıları başka bir aklî delil sunar. Onlara göre Allah'ın olağanüstü şeyleri yaratmaya kadirdir. Ancak sihirbaz ve gözbağcılar da olağanüstü işleri yapmaya kadirdirler. Gerçek peygamber ile yalancı peygamberin olağanüstü işleri yaparak getirdiği delillerin sıradaki insanlar ayırt edemezler. Sonuç olarak peygamberlerin nübüvvet ile gönderilmeleri faydasız, boş şey olur derler.<sup>209</sup> Aralarından yine bir grubu peygamber delil olarak getirdiği mucizeleri, insanlardan olağanüstü işleri yapmaya yetenekli, çalışkan, tecrübeli ve bunun gibi işleri yapan kişi de yapmaya kadirdir. Nübüvveti dava eden insan, kendi davasını mucizeler görmemiş olan halkın arasında davet eder. O insanlardan kimsenin yeteneğin denemeye çalışmaz. Eğer peygamber deneseydi kendi gibi mucize yapabilen, ya da kendi yaptığı mucizelerin tersini yapabilen insanı bulurdu. Durum böyle iken peygamber kendin tasdik eden mucizeleri ortaya koysa bile, onun gerçek olduğu ve peygamberlik hakkında ilim veya bilgi hâsıl olmaz. Çünkü bu dava batıl olması da mümkündür derler.

---

<sup>208</sup>Nesefî, Tabsiratu'l Edille, ss. 661-662.

<sup>209</sup>Nesefî, Tabsiratu'l Edille, s. 662.

Nübüvveti inkâr edenlerin yine bir delili şöyledir. Mucizeyin olmasına hiçbir engel yoktur. Belki mucize hikmetten dolayı mümkünattandır. Fakat nübüvveti dava eden ve deliller getiren insanın bütün işleri olağanüstü işlerdendir. Olağanüstü ve normal hallerin dışındaki şeyler hüccet olmadan şüphe içinde olur. Çünkü imkansız olan şeyleri yapmaya hiçbir hüccet yoktur. Bunun için olağanüstü işleri Huda diye dava edenin elinde, o dava eden şey imkansız olduğundan dolayı sadır olmasının mümkündür diye kabul ettiniz. Sizler kendin Huda olduğunuzu dava edenin elindeki mucize hüccet olamaz. Çünkü mümkün olmayan şeye hüccet getirilmez, hüccet olursa da, hüccet sabit olmadığını dava etmişsiniz. Nübüvveti dava edenin elindeki mucizesi sadır olmasına buna benzer derler.

Bunlar peygamberlerin davalarının muhal olduğunu yine bir delil getirirler. Bu delil ise peygamberlerin şeriatında hikmetsiz olan emir ve nehiylerin bulunmasıdır. Buna misal olarak büyük abdest yaptıktan sonra, ferciyi eller ile yıkamayı ve aynı eller ile yüzü, iki kolu ve ayakları yıkamayı, başı mesh etmeyi vacip etmesi. Hac mevsiminde kimseye düşman olmasa da taş atmayı farz etmesi, Safa ve Merve arasında yürümeyi buyurmak, faydası olmayan namaz esnasında rükû ve secde etmek gibi hareketler ve Hacerü'l-Esved'i öpmeyi vacip etmişler diye nübüvvete itiraz ederler. Bunlar Allah'ın var olduğuna inanıp, nübüvveti inkâr ederler.<sup>210</sup>

Nübüvveti inkâr edenlere karşı Neseî de kendileri gibi akli delillerini sunar. Ona göre Allah'ın Malik olması, başka bir deyişle Allah her şeyin sahibidir ve kendi mülkünden istediği gibi harcayan Zatın, istediği şeyi emredip, istediği şeyi nehiy etmekle kullarını mükellef etmesi aklî ve naklî deliller ret etmek mümkün olmayan şeydir. Zira mülk sahibi kendi malının istediği gibi tasarruf etmeye hukuku vardır. Çünkü O âlemleri ve insanları yokluktan var etmiştir. Onun için istediği şeyi insanlara emir eder, istediği şeyi nehiy eder, istediği şeyi de ruhsat eder. Sonra bunu yine kendi istediği halde insanlara ulaştırır. İsterse emir, nehiy ve ruhsatlar hakkında insanlarda bilgi yaratır veya insanlara resül gönderir ve vahiy eder.

Allah resül olarak akıl ve fikir yürütmede daha üstün olanı seçer. Aslında Allah'ın resül olarak insan cinsinden veya insan olmayan başka bir cinsi seçmeye kadirdir. Bu iş Onun için mümkünattandır. Zira kendi

---

<sup>210</sup>Neseî, Tabsiratu'l Edille, s. 664.

mülkünden istediği gibi tasarruf eder. İnsan cinsinden olmayan, başka bir cinsten resül gönderseydi bu muhal olmayan iş olurdu. Eğer muhal diyeceksek başka bir sebeplerden dolayı muhal olurdu. Bu ise akıl yürüten, insafı insan için güneş gibi bellidir.<sup>211</sup>

Yine bir aklî delile göre insan tabiatı ilim ve hikmetleri kabul edecek şekilde yaratılmıştır ve Allah insana hikmet verdiğiinde, kâmil dercesine ulaşmaya meyilli olarak yaratmıştır. Zira insan tabiatı bazı şeyleri bilmeyebilir bununla birlikte ilim ve hikmetleri kabul etmeyen değildir. Gerçekte insan fen ilimlerinde bilgisi ve hikmet bilgisi ne kadar gelişmesin, şüphesiz Allah Hâkim'dir, âlemi boşuna yaratmamıştır. O, her şeyi bilen Âlim'dir. Böyle bir Zat kullarından eksikliğini gideren, ilim ve hikmette en üstün dereceye ulaştıran ve kemallığı kazandıran şeyleri kullarına armağan etmeye kadirdir. Hayatta tarihten asırlar sonucunda elde edilen ilmi elde edip, ilimsiz insanlara öğreten âlimler vardır. İlmin bereketi ile kemallığa erişirler ve kendilerinden sefihlikten ibaret olan eksikliklerini giderirler.<sup>212</sup>

Devamında Neseî husumetçilerin “Allah'ın nübüvvet göndermesiyle boş iş yapmış olur” diyenlere diyalog şeklinde muhaliflerinin fikrin yok etmeye çalışır. İlk onlara neden böyle düşündüklerin sorar. Onlar ise görünen âlemde boş şey olarak sayılan şey, gaybte de öyledir diye cevap verirler. Neseî onlardan görünen âlemde boş şey yapanın tarafından sadır olan her şey gayb âleminde de boş şey olarak sayılır mı? bununla beraber boş iş yapan tarafından sadır olan şey ondan başkası tarafından yapılsa da boş şey olarak sayılır mı? diye sorar. Eğer onlar soruya yok diye cevap verirse, kendilerinin delillerin yok etmiş olurlar. Evet diye cevap verirse, buna delil getirmelerin sorar. Onların dediği gibi Allah kendine fayda vermeyen boş şeyleri yaratmazsa, Allah âlemi yaratmıştır, âlemi yaratmakla Allah kendine hiçbir menfaat görmez. Bir şeyden fayda görmek, bir şeye ihtiyaç duymanın delildir. Bir şeye ihtiyaç duymak eksikliğin kanıtı, eksiklik hadis olmanın sembolüdür. Bundan dolayı Allah âlemi yaratmak ile boş iş yapmış sayılmaz. Bu delil ile görünen âlem ile gaybta denkliğin tam olduğunu görmek mümkün der.<sup>213</sup>

---

<sup>211</sup>Neseî, Tabsiratu'l Edille, s. 665.

<sup>212</sup>Neseî, Tabsiratu'l Edille, s. 666.

<sup>213</sup>Neseî, Tabsiratu'l Edille, ss. 666-667.

Husumetçiler insan görünen âlemde boş olan işi yapıp, bundan başkaları menfaat elde edemeyeceğini bildiği halde yaparsa, hikmetsiz iş yapmış olur. Eğer yapılan işten başkaları menfaat elde ederse, kendisi menfaat elde etmezse de bu iş hikmetsizlik olmaz. Bundan dolayı Allah ne iş yaptıysa, bu işten mahlûkatlar menfaat etmeleri için yapmıştır ve bu iş hikmetsizlik olarak sayılmaz deseler. Neseî elbette Allah insanların menfaat elde etmedikleri işleri yapabilir. Buna misal olarak yerin ve dağların altındaki pınarların olması gibi. İnsanlar yer ve dağların altındaki pınarlar hakkında insanlar habersizdirler, göremezler. Çünkü zıt halde yerleşmiş cisimlerin parçaların görmek imkansızdır. Bunun ile Allah hikmetsiz iş yapmış olmaz. Sonuç olarak görünen âlemde ne kendine nede başkasına faydalı olmayan işi yaparak hikmetsiz iş yapmış sayılırsa, demek görünen âlem ve gayb âleminde işler farklı değerlendirildiğinden dolayı emir ve nehiy de öyledir diye cevaplandırır.<sup>214</sup>

Yine husumetçilerin görünen âlemde insan kendisi yaptığı işten başkalarının menfaat elde etmelerini bildiği halde yaparsa, o insan hikmetsiz iş yapmış olarak sayılmaz demelerine karşı Neseî sizin dediğiniz gibi olmaz, tersine bu işi görünen âlemde yapan insan hikmetsiz iş yapmış gibi sayılır. Yeterli, öncelikle niye dayanarak böyle diyorsunuz? diye sert tepki verir. Sonra onların cevabı bir insan aş olan insana yemek ısmarlasa ya da giyecek giyimi olmayan birisine giyisi verirse, bu işten aç olan ve giyimi olmayan insanlar menfaat elde eder. İnsan kendisi menfaat elde etmez.

Yine bir misal bir insan çölde kendisi ikamet etmeyi niyet etmediği halde, çölden geçenlerin kalması için kervan sarayı yaparsa, bu işte yapan insan menfaat elde etmez ve onun yaptığı iş hikmetsiz olarak sayılmaz. Çünkü kervan sarayda kalanlar menfaat ederler diye tahmin eder. Neseî bu söylenene elbette zikir edilen insanlar başkaları onların yaptıklarından dolayı menfaat elde ettikleri için değil, belki kendileri menfaat elde ettikleri için onların yaptıkları hikmetsiz olarak sayılmaz. Çünkü zikir edilen insanlar yaptıkları işlerinden dolayı bu dünyada övülürler, ahirette Allah'ın vaad ettiği sevapları kazanırlar.

Eğer kervan sarayı yaptıran insan, onun yaptırdığından kimsenin haberi olmayacağını ve nebi aracılığıyla bu yaptığı işinden dolayı ahirette

---

<sup>214</sup>Neseî, Tabsiratu'l Edille, s. 667.

sevap kazanmayacağını bildiği halde yaptırsaydı, bu halde hikmetsiz ve boş iş yapmış olurdu. Gerçekte başkaların o insanın yaptığı işlerden menfaat elde edeceğini bilseler de. Buna göre Allah kendi Zatında başkaların amelinden menfaat elde etmeyi nisbet etmek imkansız olduğu halde, boş ve hikmetsiz iş yapmış sayılmaz. Bu ise gaiybe bu mesele hakkında görünen âlemdeki hali delil getirmek fasit ve esassız olduğunu belli eder. Bunun gibi emir, nehiy ve teklifte bulunmak hakkında da gaybte görünen âlemdekini delil getirmek batıldır. Bunlar belli olduktan sonra elbette emire itaat insana faydalı olan şey emir edilir yada ona ziyan veren şeylerden nehiy eden insanlar yaptıkları ile boş ve hikmetsiz yapmış sayılmazlar. Böyle değil mi? diye husumetçilerden sorar. Onlar soruya evet, elbette onları yaptıkları boş ve hikmetsiz iş yapmadılar diye cevap vermekten başka cevapları yoktur.

Eğer bu cevabın dışında, başka bir cevap verirseler, hakikati inkâr etmiş ve kibirlenmiş olurlar der. Bu sözlerden sonra elbette sizler Allah'ın kullarına faydalı olan şeylere emir etmesi ve zararlı olan şeylerden nehiy etmesinde hikmetin bulunmasını inkar edemezsiniz. Allah emir ettiği ve nehiy ettiği şeylerden menfaat elde etmese de. Bu delillerden sonra, onların dayandıkları esas ve kaideler batıl olmuş olur diye sonuçlandırır.<sup>215</sup>

Tabi'yincilerden bir grubu yalancı ve gerçek peygamberleri ayırt etmek ve peygamberin olağanüstü işlerin yapmasının imkansız olduğunu beyan ettiler. Bunlara Neseî basit bir şekilde Allah yalan ve gerçeği ayırt etmede acizdir diyen fikrin ortaya çıkmasına neden olur. Ancak âlemi yaratan Zatin kudretinin kâmil olduğunu ve bir işi yapmada aciz kalmasının imkânsız olduğunu açık ve net bir şekilde yukarıda deliller getirildi diye cevaplandırır.<sup>216</sup>

## **2. Nübüvvetin Mümkînâtlardan veya Vacibatlardan Olduğu Hakkında Aklî Deliller**

Mutekellimler kendi aralarında nübüvvet akla göre mümkünatlarından mı? ya da vacip işlerden olduğu hakkında farklı görüşler ve deliller ortaya koymuşlar. Ebu'l Abbas Kalansî ve Ehli Hadis kelamcıları aklın iyi ve kötüyü, hikmet ve hikmetsizliği bilmede araç olamadığını ve nübüvvetin

---

<sup>215</sup>Neseî, Tabsiratu'l Edille, ss. 666-669.

<sup>216</sup>Neseî, Tabsiratu'l Edille, s. 669.

mümkünatlar cümlesinde olduğunu söylemişlerdir. Akli iyi ve kötüyü ayırt etmede ve nimet verene şükür etmeyi vacib olduğunu bilmede aracı olduğunu kabul edenler nübüvvetin gönderilmesin vacib olarak görürler. Bunun sebebi olarak Allah'ın kadimde Hâkim zat olduğu için nübüvvetin gönderilmesi vacip işlerdendir gönderilmezse, hikmetsizlik olur. Hikmetsizlik Allah için imkansız olan işlerdendir. Burada Allah'ın nübüvvet göndermesi vaciptir manası kast edilmez, nübüvvetin gönderilmesi kesin bilinen şey olduğu kast edilir.<sup>217</sup>

Nesefî nübüvveti inkâr edenler ve imkansız olduğunu söyleyenler hikmet ve hikmetsizlik, vacib ve muhal olan işleri, iyi ve kötüyü ayırt etmek için aklın yeterli olarak görenlere karşı kendisi nübüvvetin gönderilmesinin vacib olduğunu şöyle delillendirir.

Elbette Allah mahlûkatlarının hayatların devam edebilmeleri için onlara rızıkıyı vasita yaptı. Kendi yarattığı mahlûkatın cinsinden, onları yaratır iken lezzet ve şehvetlerini de birlikte yaratmıştır. Bununla birlikte Allah mahlûkatlarının hayatlarını devam etmeleri için meyveleri, onların sağlık, sıhhatlerini korumak ve hasta olurlarsa iyileşmeleri için ilaçları yaratmış gibi aynı cevherler cinsinden mahlûkata zarar veren, yok edici maddeleri de yaratmıştır. İnsanın sezgi organları ve akli zikir edilenlerin hangisinin iyi ve hangisinin kötü oldukların bilemez ve ayırt edemez ve ayırt edici şeyden de habersizler. Hiçbir akıllı insan kendin riske alarak bir şeyin faydalı ve zararlı olduğunu bilmek için denemeye kalkışmaz. Akıllı insanın yanındakiler de kendilerinde denemezler. Çünkü deneyen insan zararlı maddeyi istimal edince ona zarar dokuna bilir. Bu durumda tecrübe gerçekleşmiş olmaz. Bazı zehirli maddeler kabul ettikten sonra hemen tesir etmez, bazı insanlarda bir haftadan sonra, bazı insanlarda bir aydan sonra, bazı insanlarda ise bir yıldan sonra tesir edebilir. Elbette bu şey cevherleri ve mevcudatları tabiatlarını bilen mütehasıslar bilirler. Eğer akıllı insan yanındaki insana bir şeyin zararlı veya faydalı olduğunu bilmek için istimal ettirmiş olursa, onun neticesin bilmek için bir hafta, bir ay veya bir yıl beklemesi gerek olabilir. Bu zaman içi insanlar açlıktan veya susuzluktan ölebilirler. Dediğimizi birkaç vecihten ispat ederiz:

- Eğer Allah faydalı ve zararlı olan gıdalar hakkında bilgi vermeseydi, akıllı insanlar tecrübe etmeye cüret etmeselerdi, ilaçları

---

<sup>217</sup>Nesefî, Tabsiratu'l Edille, s. 670.



faýdalanarak hayatlarını devam ettirmeye çabalamasalardı, hayatı sürdürmek için sebep olarak yaratılan gıdalar boş ve hikmetsiz olurdu. Allah böyle yapmaktan temiz ve üstündür.

- İmtihan için yaratılan kulların hayatlarını devam ettirmek için sebep ve vasıtalar yaratılmasaydı, onların vücudundaki hayat çok kısa sürerdi ve böyle bir maksat ile kulları yaratmak hiçbir zaman övgüye laik olmayan, sadece yok etmek için yaratmış olur. Bu hikmetsizlik ve akıl almaz iştir. Bunun mahlûkatlarının tabiatların farklı olarak yaratan, onların cevherlerini ve hikmetlerini bilen zat tarafından beyan gelmemesi imkansızdır.

- Kullar kendi vücutların besleyen şeyleri bilirler. Şüphesiz her kul hayatın devam ettirmek ister ve kendine faydalı olanları ister. Allah onlara amel etmeleri ve belirlenmiş kesin sınırlarda kalmaları için belli bir şey yapmalarını istemedi. Allah'ın koyduğu şeriat birkaç hükümleri ve onların üzerine bina edilmiş sebepleri kendinde içerir. Zikir edilen sebepler aracılığıyla o sebeplerin birisine ait olan insanın nasıl bir hükmün altında olduğu belli olur. Bu sebeplerin hiçbirine bağlı olmayan insan, bu hükümler aracılığıyla zafere ulaşması imkansızdır. Hakim olan Zat kullarının hayatların devam ettirecek şeyleri bilen kullarına şeriatı haberdar ettirmeseydi, kullar hayatların devam ettirmek için her türlü deneyimlere başvururdu. Böyle bir durumda kullar arasında rekabet, rekabetten savaş, savaşın sonucu insanlığın yok olmasını getirirdi. Bu ise hikmetsizliktir.<sup>218</sup>

Şüphesiz bu dünyada insanların haz aldıkları şeyler çoktur. Mesela güzel cariyeler, hizmet eden yiğitler, haşmetli evler, vs şeyler. Böyle bir şeylerden birine sahip olan insanın malı güvence altına almış şeriat olmazsa, nefsi kötü olan insan, mal sahibine saldırır. Sonuç olarak insanlar arasında bozgunculuk ortaya çıkar ve insanlığın soyu yok olur. Bu da hikmetsizlik olur. Demek, bir insanın sahip olduğu malın sebebinin açıklayan, başkalarının ise bu mala sahip olmaya hukuksuz olduklarını bildiren şeriatın olması gerekir. Kim şeriatın koyduğu sınırları aşarsa, hikmetsizlik yapmış ve büyük yanlışlık yapmış olur.

---

<sup>218</sup>Neseî, Tabsiratu'lEdille, ss. 662-664.

Akıllı insan nefsinin isteklerine uymasına, kötü işleri, bozgunculuk yapmasına, başkalarına haksız yere zulüm etmemesine akli yol vermez. Allah'ın büyük nimet olarak verdiği akli çalıştırır. İnsanlar ilim öğrenmekle başkaları tarafından şeref kazanırlar, ilimsizleri yönetir ve onların çözdüğü meselelerde avam sınıfı onları takip ederler. Akıllı insan ilimsiz olmaya razı olmaz, akıllı insanın tabiatında yaptığı işin sonucunda kendi hakkında güzel sözler duymayı, övülmeyi kazandıran işleri yapmaya çabalamak vardır. Akıllı insan güzel sözler ve övgülerin tersin kazandıran işleri yapmaktan kaçınır.

Bütün insanın aklın kurtuluşa erişmedeki ümit edilecek işlerden habersiz bıraktığından dolayı ortaya çıkan ve insana zarar veren ilimsizlik zabt etmiştir. Bu ilimsizlik insan tabiatında var olarak yaratılmıştır. Bu iki şeyin sonucun bilen zatın olmasına ihtiyaç duyulur. Çünkü insan kendin nefsin isteklerine baş eğmeden, aklın buyurduğu iyi işleri yaparken, aklın nehiy ettiği kötü şeylerden kendin alı koyar iken bunların sonuçların bilen zatın yol göstermesine ihtiyaç duyulur. Bu durumda hiç şüphesiz peygamberlik gönderilmesi gerekir. Peygamberin gönderilmesinin yine bir tespiti akıl iyi ve kötüyü genel olarak bilebilir, ancak tam olarak neyin iyi ve neyin kötü olduğunu bilemez. Bu fikri iki delil ile ispatlamak mümkün:

Birinci elbette akıl şeref ve hikmet, iyi ve kötülük hakkında haberdar olmasıdır. Çünkü mahir hâkim, ahmaktan onun ile ayrıt edilir. Buna göre iyi ve kötülüğün her birinin hakikati hakkında, neyin iyi olup, neyin kötü olduğunu bilen zatın beyan etmesi zarurîdir. Böyle olduğunda akıl kendi sahibin iyi şeylere meyilli ile iyi şeylere yöneltsin ve kötü şeylerden nefret ettirerek sahibin kötü şeylerden korusun. Eğer akıl böyle yaratılmasaydı, aklın yaratılmasında hiçbir anlam kalmazdı.

İkincisi insan akli ile yalnız bırakıldı. Onun akli iyi şeylere meyilli, kötü şeylerden nefret eder. Ancak tam olarak neyin iyi ve neyin kötü olduğunu tam olarak bilemez. Akıl kendindeki iyiliğe meyilliği ile sahibin iyi şeyleri yapmaya teşvik eder, kötü şeylere olan nefreti ile sahibin kötülükten alı koyar. Bu emri bil maruf nehiy anil münkerin ta kendisidir. Aklın kendisi Allah tarafından emir ve nehiy olmasının mümkün olduğunun delilidir. Bu tam Allah'ın zatında kaim olmuş hitap sıfatı Allah tarafından emir edilmiş olmasının mümkünlüğüne delil olduğuna benzer. Aklın bu konuda delil olması Allah'ın hitap sıfatı, O tarafından nehiy

olmasına mümkün olmasının delili gibidir. Şunu belirtmek gerekir ki akıl kendi yaptığı işinin iyi işler cümlesinden olduğunu veya kötü işler cümlesinden olduğunu bilmezse, yaptığı işinden emir edildiğini veya nehiy edildiğini bilemez. Akıl yaptığı işlerinin her birinin konumun beyan eden şeriat olmayınca, akıl kendisi iyi ve kötü diye değerlendirerek emir ve nehiy edemez. Eğer yaparsa, karşısındaki insana mücmel olarak algılanır. Sonuç olarak akıl da Allah'ın neyin iyi ve neyin kötü olduğunu belirtmesine ihtiyaç duyulur. İhtiyaç ise Allah'ın peygamber göndererek vahiy ile bildirilmesi ile giderilir.<sup>219</sup>

Aklı var olan insanlar nimet verene şükür etmek vacib, ona nankörlük etmek haram olduğunu bilirler. Buna ek olarak Allah insanı en güzel bir biçimde yarattı ve onlara kendilerinden öncekilere boyun eğdirmediği şeyleri boyun eğdirmiştir. Bunlar nimet, mükâfat ya da haklı zatın hakkını eda etmekten başka bir şey değildir. Şükürünü talepte bulunmamak, nankörlüğü mubah kılmanın hiçbir nedeni yoktur. Öyle olursa, nimet boşa gitmiş ve nimete karşı zülüm vardır demektir. Bundan dolayı şükür etmek vaciptir. Verilen nimete göre, onun miktarındaki cinsten şükür etmek lazımdır. Öyle olmayınca şükür yetersiz, verilen nimete denk olmaz. Nimet verenin derecesi verdiği nimete yansır. Mesela bir yöneticiye şânı büyük, dereceli birisinin verdiği hediye ile avam sınıfından sade bir insanın verdiği hediye farklı değerlendirilir. Allah'ın büyüklüğü, yüceliği, sultanlığının sınırı yoktur. Hatta Allah'ın verdiği en küçük nimetin insan aklı tam olarak anlamaya kadir değildir. Allah'ın bir insana ömrü boyunca verdiği nimetler ve onu koruduğu kötülükleri en akıllı, zeki, ferasetli olan insan bile anlayamaz. Verilen nimetlere karşı şükür gerekir, akıl ise her bir nimet için ne zaman ve nasıl şükür edilmesi gerektiğini bilmekten acizdir. Akıl bunları bilmeyince, nimete karşı şükür etmek gerçekleşmiş olamaz. Böyle olmaması için Allah'tan kullarına yol gösteren birisi olması gerekir.

Sonuç olarak zikir edilen sebeplerden dolayı peygamberlere olan ihtiyaç ve aklın iki dünya meseleleri hakkında peygamberlikten ihtiyaçsız olmadıklarını görmek mümkün diye Neseî delillerin tamamlar.<sup>220</sup>

---

<sup>219</sup>Neseî, Tabsiratu'l Edille, ss. 665-666.

<sup>220</sup>Neseî, Tabsiratu'l Edille, s. 678.

### 3. Akıl Yararatılmıştır ve Zayıftır

Husumetçilerin aklın iyi ve kötüyü ayırt etmede, hikmet ve ilmi anlamada yeterli olarak görmelerine karşı Neseî onlara akılı şöyle açıklar. Gerçekte akıl yararatılmıştır. Tabi olarak endişelik ve yorgunluk onu rahatsız eder ve acizliğe, engelliğe uğrar. İstek ve şehvetler akılı tefekkür etmekten engellerler. Kaygı ve başka sebeplerden dolayı zihinde bütün şeyleri tutmak imkansızdır. Durum böyle olunca akla diğer meseleler onu kapsar. Bu şeyler aklın düşünmesin alı koyar. Bu durumda akla yardımcının bulunması zarurîdir. Ta akıl bilmesi gereken şeyleri bilip, yapması gereken şeyleri yapsın. Aklın yardımcı ise vahiy olarak sayılır.

Eğer aklın iki dünya menfaatine erişme imkanı varsa, akıl her zaman tefekkür ederse, zihni tam olarak çalıştırırsa, durmadan düşünürse, derinlerin araştırmalar yaptığı zaman iki dünya menfaatına erişir. Akıl böyle yaparsa, zarar görür ve çok şey kaybeder. İnsana dıştan menfaatlar hakkında haber verildiği zaman onun akılı uyanık olur ve işler kolaylaşır. Onun için peygamberi takip edenlerde hak ve sabitlik vardı. Hâlbuki onlar çoğunluğu uzağı göremeyen, az kabiliyetli, sadece yaşamak için çabalayan, bilimsiz insanlar idiler. Felsefeciler ise çok akıllı, düşünen, güçlü zekâ sahipleri olmakla ünlü olmaları, ömrü boyunca ilahî bilgileri okumalarına rağmen küfür ve delâlete düştüklerini görmek mümkün. Demek, birinci gruptaki insanlar vahiy ile kuvvetlendirildiğine, ikinci gruptaki insanlar ondan yoksun kaldıklarını görmek mümkün.

Husumetçilerin dedikleri gibi nübüvvet akla fazladan birşey kazandırmasa da, nübüvvetin gönderilmesi nur üstüne ala nur gibi güzel olur. Zira verilen nimetin üzerine fazladan nimet vermek ziyade ve lütüf olarak sayılır. Şunu belirtmek gerekir ki, aklın nübüvvete ihtiyacı duymasa da, nübüvvet bir fazilettir demek, derin düşünmeden, hafiften söylenmiştir. Lakin kat'i ve sabit fikirle söylersek, aklın nübüvvete ihtiyacsız olması esassız ve batıldır diye bu konuyu bitirir.<sup>221</sup>

### 4. Akıllı İnsanın Peygamberin Nübüvvet'in Sorgusuz Kabul Etmesi

Neseî akıllı insanın nübüvveti Peygamber aracılığıyla kabul eder ve az bir delil ile ona itaat ettiğini düşünür. Akıllı insanın nübüvveti ret etmek ve yüz çevirmeye korunmayı gerektiren amelidir. Zira bir iş yeni

---

<sup>221</sup>Neseî, Tabsiratu'l Edille, ss. 681-683.

duyulduğu zaman ret edilmesi için o iş imkansız, muhal va garip olarak görünen nadir bir şekilde, zaman ve mekanı uygunsuz, onun gerçekleşmesine hiçbir ihtiyacın olmaması gerekir. Ancak Peygamber dava ettiği nübüvvet zikri geçen yersiz işlerin aksi ve nazarda tuttuğumuzun tem tersidir. Peygamber nübüvveti her zaman olan, adetî işlerdendir. Birisi mantıklı bir işi dava ederken, akıllı insanın o davayı ret etmesi akıllı insana yakışmadığını söyler.<sup>222</sup>

##### 5. Peygamber Nübüvvetine Delalet Eden Hissî ve Aklî Deliller

Peygamber kendin ispat etmek için mutlaka deliller sunmuştur. Neseî bu delilleri hissî ve aklî diye ikiye ayırır. Hissî delillere olağanüstü mucizeler girmektedir ve hissî deliller zatların dışında, zatlarda ve Peygamber'in ahlâkındaki olarak üçe ayrılır.<sup>223</sup>

Aklî delilleri durum, neseb, davet, haberler, mekan, zaman, Kitap ve şariat olarak birkaç kısımlara ayrılır. Aklî delil Peygamber'in önceki Kitaplar ve geçmiş ümmetler hakkında haberleri vermesidir.

Peygamber'in kainat ile ilgili verdiği haberler. Bu deliller kendi arasında geçmiş zaman ve gelecek zaman hakkındaki haberler olarak ikiye ayrılır.<sup>224</sup> Peygamber'in durumu ilgili olan mucizesi. Bu mucize dört kısma ayrılır:

- Kavmine bağlı olan mucize. Peygamber peygamber oluncaya kadar ömrü boyunca Mekke şehrinde istikamet etmiştir. Kısa bir zaman ticaret maksadıyla Şam'a gidip gelmiştir. Peygamber'in büyüdüğü şehir cehalet bataklığındaydı. Buna ek olarak Peygamber önceki Kitaplar ve şariatlar hakkında hiç kimseden birşey öğrenmedi. Durum öyleydi ki, Peygamber'in kendisi ve kavmi geçmiş gaybî haberlerden habersizlerdi. Hatta bunu Allah ayetlerinden görme mümkün. "Gelin oğullarımızı ve oğullarınızı." <sup>225</sup>, "Bundan önce onları ne sen bilirdin, ne de kavmin" <sup>226</sup> Bununla birlikte Peygamber'in kavminden onun kendi başına ilim öğrendiğini, ilim

<sup>222</sup>Neseî, Tabsiratu'l Edille, s. 704.

<sup>223</sup>Neseî, Tabsiratu'l Edille, s. 713.

<sup>224</sup>Neseî, Tabsiratu'l Edille, s. 720.

<sup>225</sup>Kur'an 3/61.

<sup>226</sup>Kur'an 11/49.

için zaman ayırdığını kayıt etmemişlerdir. “Yoksa peygamberlerini tanımadılar da bu yüzden mi nkar ediyorlar?”<sup>227</sup>, “Sen bundan evvel ne kitap okur, ne de yazardın; öyle olsaydı batıla uyanlar şüpheli birlerdi.”<sup>228</sup>, “Sizin içinizde bundan önce bir ömür durdum. Artık bir kere aklınızı başınıza toplamayacak mısınız?”<sup>229</sup>

- İslam’ı açıktan davet etmeden önce Peygamber hiçbir zaman böyle iş yapmamıştı. Hazırlık olarak bir şeyleri yazmamıştı. Eğer hazırlık yapsaydı, elbette onun etrafındakiler ve ailesi bilirdi. Halbuki, nübüvvet gibi büyük işi hazırlıksız, aniden herkez tarafından ret edilmek, mahlukatları aciz bırakarak, hazırlıksız kelam getirmek, insanın tabiyatında olmamış, insan kudretin aciz bırakan işidir.
- Peygamber fakir, kendisi ihtiyaç sahibi olmasına rağmen, bütün dünya ehline karşı çıktı. Devlet yöneticilerine, cebbarlara, büyük kudret sahiplerine reddiyede bulundu ve din düşmanlarına en sert bir şekilde karşılık gösretti. Hatta müşrikler ve kendi ata babaları ile övünmüş Kureyş’liler onu delilikle suçladılar, en yakınları ve akrabaları şiddetli düşman oldular. Ancak Peygamber Allah’ın yolunda iken ona yapılan kötülüklerin hiçbiri zarar veremedi. Düşmanları Peygamber’e birazcık şirklik etmelerini teklifte bulundular, o ise onlara ret etti. Onlar güçlü, çoğunluk olup, Peygamber’i yok etmeye mükemmel hazırlık yapsalarda, çok çalışsalarda sadece onun davasının yayılmasına, taraftarının çoğulmasına ve güçlenmesine neden oldular.
- Peygamber nübüvveti yaymak için normal insan çekemeyecek meşakketlere katlandı. Buna rağmen kendi davasından vaz geçmedin, tüm dikkatini davasına vererek devam ettirdi Hatta ona davasından vaz geçmesi için makam, servet, vs şeyleri teklif ettiği zaman onları kabul etmedi. Zor günlerde, fakirlikte sabır etti. İslam yayılınca, müslümanlar servetler gömüldüğü zamanda bile fakir olarak kaldı. Bütün bunlar Peygamber Allah’a olan mükemmel

---

<sup>227</sup>Kur’an 23/69.

<sup>228</sup>Kur’an 29/48.

<sup>229</sup>Kur’an 10/16.

inancın örneğidi. Allah onun şerefine büyük kıldı ve bitmez nimetler ile donatılmış diyarı için yarattı.<sup>230</sup>

Nesebine bağlı deliller. Peygamber Kur'an'da geçen ayetlere göre Hz. İbrahim'in duasıydı. "İbrahim (Beyt'in) Ev'in temellerin yükseltiyordu İsmail'le birlikte şöyle dua ettiler."<sup>231</sup>, "Ey bizim Rabbimiz! Bizi yalnız sana boyun eğen müslümanlar yap, ve neslimizden yalnız Sana boyun eğen müslümanhalk yap!"<sup>232</sup>"Ey bizim Rabbimiz! Onlara içlerinden peygamber gönder."<sup>233</sup>

Peygamber'in nesebi Hz.İsmail'e dayanır. Hz. İsmail, Ma'd İbn Adnan, Muzar İbn Nizar, Nazr İbn Kinan, Lu'ay İbn Galib, Kusay İbn Kilab, Abdumanaf, Haşim, Abdumuttalib'in zurriyatı Hz. Muhammed.

Peygamber'in babasının annesinin nesebi de Hz. İsmail'in çocuklarının babası Muzaz İbn Amr Curhumî ile Abdumuttalib'in annesi Selma tarafından Hazraçlı dayısı ile kendisinin annesi Amine tarafından Benî Zuhra ile bağlanmıştı. Peygamber'in babasının da annesinin de nesepleri şerefli olmuşlardı. Peygamber'in nesebi kabilelerinde reis, akrabalar arasında yöneten, faziletli, güzel ahlak sahipleriydi. Bununla birlikte Mekke'ye ziyaret için geleneleri gıda ve su ile temin etmek ve Ka'be'ye hizmet etmek gibi şerefli görev sahipleriydi. Böyle bir nesebe sahip insanın rızık sebepli yalandan peygamberlik davasında bulunması akıl almaz işlerdendir.<sup>234</sup>

Peygamber'in dualarının delil olması. Peygamber'in yaptığı dualarının kabul olması mucize olarak sayılır. Muzar Ehli'ne "Ey Allah'ım, Muzar'a en şiddetli azabını ve üzerine Yusuf'un seneleri gibi seneler yap" diye duada bulunur. Bundan sonra Allah Muzar'dan yağmuru keser ve bitkiler kurur ve hayvanlar helak olurlar. Muzar'da yağmurun yağması da Peygamber'in duasıyla gerçekleşir. Yağmur evleri akızcak kadar şiddetli yağar ve Muzar Ehli Peygamber ile konuştuklarında şöyle dua eder: "Ey Allah'ım, yağmuru üstümğe değil, etrafımıza yağdır. Kıyılara, dağlara ve vadilerin içlerine yağdır". Bu dualar tevatür yoluyla ulaşmıştır.

<sup>230</sup>Nesefî, Tabsiratu'l Edille, ss. 720-723.

<sup>231</sup>Kur'an 2/127.

<sup>232</sup>Kur'an 2/128.

<sup>233</sup>Kur'an 2/129.

<sup>234</sup>Nesefî, Tabsiratu'l Edille,ss. 723-724.

Yine mucizevî dualarından biri Peygamber Kısra'ya mektup yazdığında Kısra mektubu parçalayıp, ona toprak gönderdiği zaman “Allah’ım onun servetinin tamamın parçalara ayır” diye duada bulunur. Sahabîlerine “O benim mektubumu parçalamış, onun ümmeti parçalanır, bana toprak gönderdi ve sizler çok yakında onun yerine sahip olursunuz” der. Gerçekten Allah Kısra’yın ümmetin dağıttı ve sahabîlere onun yerin mülk olarak verdi.

O zatın Utbe İbn Ebu Leheb’e “Allah’ım köpeklerden bir köpek bırak” diye duada bulunması. Bu duadan sonra Utbe İbn Ebu Leheb’i çölde bir arslan yemiştir. Bunun gibi hadisele çoktur, biz bunun ile yetiniriz.<sup>235</sup>

Peygamber’in peygamberliği hakkında önceden varid olan haberler. Alimler önceki kitaplarda peygamberlik hakkında birçok misalleri getirmişlerdi. Onlardan biri Tevrat’ta “Allah Sina’dan geldi, Sair’den çıktı ve Faran dağlarında kendin ortaya çıkardı” cümlesinin geçmesi. Sina dağında Hz. Musa’ya Tevrat indirilmiştir. Sair dağında Hz. İsa’ya İncil indirilmiştir. Faran dağında Hz. Muhammed’e Kur’an indirilmiştir. Faran dağları Mekke’de yerleşmiştir. Yine Tevratın beşinci bölümünde Peygamber hakkında şöyle geçer: “Ben Benî İsrail için kendi kardeşlerinizden olan, sana benzeyen bir peygamber gönderirim. Onun ağzına kelimamı yerleştiririm.” Benî İsmail’in kardeşi Benî İsmail olmuştur, onu kardeşi Tağlib, İsa’yın kardeşi Zubyan, Evs’in Kardeşi Hazrec olmuştur. Hz. Muhammed diğer peygamberlere göre Hz. Musa’ya çok benzemiştir. Çünkü ikisi de dünya ve ahiret menfaatin beyan eden yeni şeriat getirmişlerdir.

Peygamber’in hakkında Zebur’da da geçmektedir. Hz. Davud “Allah’ım insanlar onun beşer olduğunu bilmeleri için onlara Sünnet’e çağırın birirsini gönder” diye duada bulunur. Bu dua Hz. İsa ve Hz. Muhammed hakkında haberdi. Yani insanlar Hz. İsa’yın beşer olduğunu bilmeleri için Hz. Muhammedi gönder demekti.

Tevrat ve Zabur Ehli zikri geçen cümleleri hiçbirini inkâr etmezler. Ancak manalırın kendileri istediği gibi tevil etmişler. Kelamda önde gelenler bunların doğru olmayan tevillerin zikir ederek, zayı etmişler.

İki Kitapta Peygamber hakkında zikir edilmesini Kur’an ayetlerinde geçer. “Onlar ki yanlarında Tevrat ve İncil’de yazılı bulacakları o resül’e, o

---

<sup>235</sup>Nesefî, Tabsiratu’l Edille,ss 724-725.



ummî peygambere uyarlar.”<sup>236</sup> Hz.İsa hakkında haber vererek şöyle der “Benden önce gelen Tevrat’ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici olarak geldim.”<sup>237</sup> vs ayetlerde geçmektedir.<sup>238</sup>

Onun geçmişte olan bazı olaylar hakkında bilgi vermesi olmuştur. Geçmişte olan olaylar denilince Kur’an’da Benî İsrail ve diğerleri hakkında verilen haberler kast edilir. Kur’an’da zikri geçen bilgiler Mekke Ehli hiç habersizlerdi. Peygamber hiç kimseden ilim öğrenmediği halde, Yahudî ve Nasranî’lerin rahipleri ve âlimleri bilen şeyleri fazladan, eksiksiz halde haber vermiştir. Önceden okumamış, ummî insanın böyle bilgileri haber vermesi ancak Allah’ın kudreti ile gerçekleşir.<sup>239</sup>

Peygamber’in gelecekte olacak olaylar hakkında haber veren delilleri. Bunlar Kur’an’da zikir edilmiş ve hadislerde zikir edilmiş haberler olarak ikiye ayrılmıştır. Kur’an’da anlatılan olaylardan biri “Her halde o topluluk bozulacak ve arkalarını dönüp kaçacaklardır.”<sup>240</sup> bu ayet Mekkî ayettir ve Bedir savaşında Müşrikler hakkında söylenmiştir. “O vakit Allah iki taifeden biri va’dediyordu ki, sizin olsun.”<sup>241</sup> bu ayetle Allah müninler kervandan değil askerlerden ibaret olan grup olacağını haber vermiş.<sup>242</sup> bunun gibi misaller getirilir.

Hadislerde gelecek olaylar hakkında haber verilmesine gelince Peygamber Ammar’a “Seni bir grup azgınlar öldürecekler” demiş, gerçekten Ammar Sıffin savaşında vefat etmiştir. Ali’ye “İnsanların en kötüsü (Hz. Salih’in) devesin kesmiş insan ve bu şeyden bu şeyi kana boyayan kişi.” yani başına vurulan şeyden sakalın kana boyalıdır demiştir. Hz. Ali öldürülür iken, başına vurulur ve başındaki kan sakalına akar.

Başka bir hadista “Benden sonra Ebubekr ve Ömer’e uyunuz” demesi ile onların gelecekte halife olacaklarından haber vermiş. Aynı konuda

---

<sup>236</sup>Kur’an 7/157.

<sup>237</sup>Kur’an 61/6.

<sup>238</sup>Nesefî, Tabsiratu’l Edille, ss. 725-727.

<sup>239</sup>Nesefî, Tabsiratu’l Edille, ss. 728-729.

<sup>240</sup>Kur’an 54/45.

<sup>241</sup>Kur’an 8/7.

<sup>242</sup>Nesefî, Tabsiratu’l Edille, s. 729.

“Benden sonra halifelik otuz sene sürer, ondan sonra Allah istediğine iktidarı verir” demesiyle Hulafai Reşid’in halifeliği gerçekten otuz sene sürmüştür.<sup>243</sup> Bunun dışında da birçok hadisleri misal olarak vermiştir.

Peygamber’in gelecek olaylar hakkında verdiği haberler müneccimlerin, falcıların verdiği haberlere benzemez. Onun haberleri Allah’ın gayb yoluna sadır olmuştur.<sup>244</sup>

### **Peygamber’in vefatından sonra gerçekleşen olayların delil olması;**

1. Hz. Ömer Abbas’ı vesile yaparak Allah’tan yağmur yağmasını sorayınca, bol yağmur yağar. O zaman insanlar Abbas’ın yelkesine ellerini koyarak “iki Harem’i sulayıcı” demeye başlarlar. Böylece bu olay meşhür olur.

2. Bedir’de şehid olan sahabelerin elli sene geçmesine rağmen çürümemişti. Bu olay Medine’de çok olmuştur.

3. Talha vefat ettikten sonra otuz sene geçmiş ve kızı Aişe’nin rüyasında babasının “Ey kızım, beni başka bir mekana yerleştir, rutubet bana zarar veriyor” der. Abdurahman İbn Selman Kindî yönetiminde başka bir mekana yerleştirilirken, Talha’nın vücudu çürümemiş şekilde olmuştur.

4. Ebu Eyyub Ensarî vefat ettikten sonra kabri Kanstantinopol’in şehir duvarının altında kalmış. Yağmur kesilince, kabrin üzerin açmışlar ve yağmur yağmış.

Evliyalarda gerçekleşen bütün kerametlerde Peygamber’in mucizeleri mevcuttur.<sup>245</sup>

Peygamber’in mekana ait mucizelerinin delil olması. Peygamber Mekke’li olmuştur. Mekke şehri Hz. İbrahim gelen, Hz. İsmail büyümüş, ümmetin ibadetgâhı, arabların gururlandığı mekan, Arab Yarı Ada’sının merkezi, kabileler bir araya gelen mekan, beşeriyetin kiblesi olmuş yerdir. Hatta burası güven yeri, kaçmış insanlar için sığınak olan yerdir. Allah Mekke’yi kullarına haram kıldı. Mekke insanlığın ilk evidir, oraya gücü yeten müslümler kulluğun eda etmek için yola koyulurlar. Orada hatta cebbarlar bile itaatın zor olmasına rağmen boyun eğdiler. Asırlar boyu

<sup>243</sup>Neseî, Tafsîratu’l Edille, ss. 731-732.

<sup>244</sup>Neseî, Tafsîratu’l Edille, s. 734.

<sup>245</sup>Neseî, Tafsîratu’l Edille, ss. 734-735.

Mekke'de mucizeler ola gelmektedir. Buna Zamzam suyun, Hz. İbrahim'in Makamı, Fil olayı, vs misal olarak göstermek mümkün. Bütün bunlar Mekke şehrinin Allah katında kerim olduğunun kanıtıdır.<sup>246</sup> Hakka ve insanları saf dine davet eden dinin Allah katında değerli olan Mekke'den çıkması daha uygun ve evladır.<sup>247</sup>

Peygamber yaşadığı zamana has mucizeye gelince, Peygamber peygamber olmadan önce vetret zamanı olmuştu. Şeriat ve hükümler geçersiz hale gelmişti. Bütün dünya sefalet içindeydi. Arab Yarı Adas'ında cahillik yayılmış, halkı halis olan Hanif yoluna başlayan insanlar kalmamıştı. İnsanlar arasında zulüm yayılmış, insanlar hayvanî hislerin utanmadan açık-açık gösterdileri, zayıfları ezen güçlüler en şerefli olarak kabul edilen zamandı.<sup>248</sup> Hatta fars diyarlarında insanlar ateşe ibadet eder, erkekler kızları ve anneleri ile cima eder, en sevdikleri lezzetli yemekler ve sahoş eden içkilerdi. Devlet yöneticileri insanları kul edinmiş ve halkın alın terisiyle yaptıkların zorla almış durumdu. Türkler şehirlere saldıracak, oraları harabeye dönüştürmüşler. Şehirlerdeki halklara zulüm ediyor, hayvanlara eziyet ederek eğlenir ve putlara ibadet etmeye başlamışlardı. Hint'ler ise, putlara tapınarak, kendilerini yakmaktan başka bir şey bilmezlerdi. Yahudiler Tevrat'ın bozulmuş manalarına itikat etmiş, bazı fırkası Allah'ın birliğini kabul eder, sıfatları inkar etmiş halde idiler. Nasranî'ler dinlerinde şüphe ederek, bir grubu Allah'a eş ve çocuk niset ederse, ikincisi Hz. Isa ve annesin Allah'tan başka ikinci ilah yapmışardı<sup>249</sup> Dünya böyle halde iken, insanlar Allah'a itaat karkal olacaklarına dair söz verdiler. Allah insanlara merhamet ederek Hz. Muhammed'i peygamber olarak gönderdi ve insanların korkuların güvene değiştirdi, zor durumların sükunet ve sabitliğe çevirdi. Halk arasında zulüm ve kötülükler kaldırıldıktan sonra yerine adalet ve insaflık yerleşti. Bütün bunlara rağmen şüküretmekten aciz kalan insan kafir ve akılsız olarak sayılır.<sup>250</sup> Peygamber'in önemli mucizelerinden biri Kur'an'dır. Kur'an'ın icazı,

---

<sup>246</sup>Nesefî, Tabsiratu'l Edille, ss. 735-736.

<sup>247</sup>Nesefî, Tabsiratu'l Edille, s. 737.

<sup>248</sup>Nesefî, Tabsiratu'l Edille, ss. 737-738.

<sup>249</sup>Nesefî, Tabsiratu'l Edille, ss. 738-739.

<sup>250</sup>Nesefî, Tabsiratu'l Edille, s. 741.

nazmı, ayetlerin hissî ve aklî delâletleri, bütün zamana geçerli olması onun mucize olduğunun işaretidir.<sup>251</sup>

### **Sonuç**

Akıl Allah'ın kuluna verdiği kendisinden sonra gelecek büyük nimetlerin başlangıcı sayılır. Bunun nedeni ise kul akıl aracılığıyla kendisini tanımak için araştırmaya yola koyulur ve kendisinin yaratıcı, kudret sahibi olan, başlangıcı ve sonu olmayan Allah tarafından yaratıldığı sonucuna varır. Böyle bir sonuca ulaşmasına ise kulun akli araştırma esnasında hudus delilin, imkan delilin, gaye ve nizam delillerin bulması neden oluyor. Kul bu sonuç ile kendisini tam olarak tanımış olamaz ve Allah'ın kendisinin niçin yarattığı sorusuna varır ve araştırmaya devam eder. Ancak bu sorunun cevabını bulmakta kulun akli acizdir ve Allah'ın desteğine ihtiyac duyar. Çünkü Allah cins bakımından kulunun aynısı olan başka bir kulun peygamber olarak gönderir ve o peygamber aracılığıyla destekler. Kul ilk başta aklın çalışma kurallarına uygun olarak kendisi gibi arayışta bulunan, aynı cinsten ve aciz birisinin peygamber olarak kendisi ve Allah arasında aracılık etmesini kabul etmeyebilir ve red edebilir. Bu durumda peygamber nübüvvetin ispat etmek için delillerin sunar. O anda kul delilleri hemen red etmeyip, aklının çalışma kurallarına uygun olarak analize ederse, doğru sonuca ulaşır ve Allah ve kendisi arasında peygamberi araç olarak kabul eder. Kabul etmesi sonucunda ise kul sorularına cevap bulur ve akıldan sonraki büyük nimetlere kapı açmış olur. Akıldan sonraki büyük nimetler ise ancak nübüvveti kabul etmekle ulaşmak mümkün olan ahiret ve dünya menfaatlarıdır.

Demek akıl ve nübüvvet kulun dünya ve ahiret menfaatine ulaşmada iki önemli unsurlardır. Bu ikisinin birisini kabul etmeyen dünya ve ahiret menfaatin kazanamadan delalete düşer ve mutsuz olur. Onun için herbir kul aklına nübüvveti dair delilleri analize etmesine bir defa da olsa imkan vermeli.

---

<sup>251</sup>Nesefî, Tabsiratu'l Edille, ss. 741-743.

### **Kaynakça**

- Kur'an'ı Kerim ve Satır Arası Kelime Meali** [Kitap] / yaz. Yazır Elmalılı Muhammed Hamdi / dü. Uysal Muammer. - Konya : Kervan Yayın Dağıtım.
- Tabsiratu'l Edille fi Usulid-Din** [Kitap] / yaz. Ebu'l Muin en-Nesefî / dü. İsa Muhammed Envar. - Kahire : el-Ezhar li Turaz, 2011. - Cilt II.
- Табсиратул Адилла фи Усулуд Дин** [Kitap] / yaz. Насафий Абу Муин / çev. Уватов Убайдулла [et al.]. - Ташкент : Movarounnahr, 2018. - Cilt III.
- Maturidîyye Talimoti Va Abu Muin Nasafi İlmi Meros** [Kitap] / Yaz. Ubaydulla UVATOV, Saitmuhtar OKILOV, Ergaş DOMINOV/. - Ташкент : 2018.